

Srpska književnost

To je sva književnost pisana na srpskom jeziku. Najstariji rukopis i spomenik stare srpske književnosti pisan na srpskom jeziku je Miroslavljevo jevanđelje, liturgijska knjiga od 362 stranice pisana u prelaznoj formi između staroslovenskog i srpsko-slovenskog jezika koja je napisana osamdesetih godina 12. vijeka. Filološkim analizama je utvrđeno da su na tekstu radila dva pisara od kojih se potpisao samo jedan u četiri kratka zapisa i to kao Gligorije, Gligor i Grigorije. Postoje mišljenja da je zapis Versameleon autrov potpis. Danas se to mišljenje ne zastupa. Pisano je za humskog kneza Miroslava, sina Zavidinog, brata Stefana Nemanje. Vjerovatno je nastalo u manastiru Sv. Petra i Pavla u Bijelom Polju. Postoji i teorija da je nastalo u manastiru Hilandar. Urađeno je fototipsko izdanje u Južnoafričkoj Republici. 2001. godine UNESCO ga je uvrstio u svoju biblioteku „Pamćenje svijeta“

Književnost prosvjetiteljstva

Sve do 70-ih godina XVIII veka prosveta i književnost zadržale su pretežno dominantan uticaj crkve. Škole se osnivaju uz crkve ili arhijerejske stolice. U njima predaju uglavnom sveštenici, a nastava iako obuhvata i svjetovne predmete, ima pretežno duhovni sadržaj. Književnost je crkvena, jezik takođe: i jedno i drugo nalaze se pod ruskim crkvenim i kulturnim uticajem.

Književnost romantizma

Epoha srpskog romantizma stoji u znaku Vuka Karadžića i njegove borbe za afirmaciju narodnog jezika. Praktično svi veliki srpski romantičari bili su pristalice Vukovih ideja, i inspirisali su se narodnom poezijom, za čije sistematsko sakupljanje Vuk ima najveće zasluge. Okrenutost narodnoj, 'naivnoj' književnosti jedna je od romantičarskih crta koja vuče poreklo od Rusovih ideja o prvobitnom, neiskvarenom čoveku. Kod Srba, kao i kod mnogih drugih evropskih naroda koji su se u to doba nalazili pod političkom i kulturnom hegemonijom stranih zemalja, ovo doba poklapa se sa dobom nacionalnog buđenja i kulturnog preporoda. Vukov rad takođe je naišao na oduševljenje mnogih vodećih evropskih romantičara, kao što je Gete, a ova pozitivna recepcija dodatno je pojačala nacionalnu samosvest.

Književno stvaralaštvo Srba u ovom razdoblju je uglavnom pjesničko. Ističu se sledeći pesnici: Branko Radičević, Đura Jakšić, Jovan Jovanović Zmaj i Laza Kostić.

Književnost realizma

U epohi srpskog realizma dominiraju prozni žanrovi - roman i, naročito, pripovetka. Najznačajniji predstavnici su: Svetozar Marković (teoretičar), Jakov Ignjatović, Milovan Glišić, Laza Lazarević, Janko Veselinović, Ilija Vukićević, Simo Matavulj, Stevan Sremac, Radoje Domanović, Vojislav Ilić (pesnik), Branislav Nušić (koji se najviše ostvario u dramskoj književnosti, i koji je nastavio da piše i u narednim periodima - modernoj i međuratnoj književnosti).

Književna udruženja

Udruženje književnika Srbije (UKS), Društvo književnika Vojvodine (DKV)

Srpske poslovice

Poslovica je kratka, gnomska književna forma kazana u stihu, ili u prozi (gnoma — grčki, kratka, često ritmička mudra izreka), koja narodno iskustvo ponovljeno u više sličnih situacija iskazuje mudrom izrekom, moralnom poukom, koja služi kao vrednosni sud.

Poslovica je "sažeta zaveštajna formulacija iskustva", prema definiciji "Rečnika književnih termina", pri čemu je termin "zaveštajni" jako bitan, jer ukazuje na značaj koji je predak, srpski čovjek, pridavao posloviци kao narodnom iskustvu koje uvijek može koristiti. Samo su se najveće tajne i najdublje pouke saopštavale u zavještanju i tako ostavljale potomstvu kao skriveno blago.

Sigurno je da narodna mudrost može biti jako poučna mladom čovjeku u nedoumici, tada kada nema koga da pita, ili kada ne želi da pita. Poslovice tipa: "*Teško svuda svome bez svojega*", ili "*Od starih prijatelja ne čini nove neprijatelje*", mogle bi mnogo puta pomoći.

Izraz — poslovica — je u današnjem značenju kod Srba prvi upotrijebio Zaharije Orfelin, pa zatim Dositej Obradović, pa Jovan Mušketrović, da bi ga tek Vuk Karadžić ozvaničio. U prvom izdanju "Rječnika" Vuka Karadžića, objavljenom 1818. godine, poslovica je označavala "naročiti, sporazumni oblik govora sa umetanjem slogova ili riječi ispred svakog sloga (*Dijodonijesisi vijvodijede — donesi vode*" ("Rečnik književnih termina").

Kao i svaka književna vrsta u narodnoj književnosti i poslovica je iskazano individualno iskustvo, iskustvo pojedinca, koje se potvrdilo u brojnim sličnim slučajevima, pa su taj iskaz pojedinca ponavljali svi oni koji su za njega znali, a u čijem se životu ponovila ista situacija i sličan ishod. Tako je pojedinačni čin ponavljanjem postao pravilo i narod ga je uvrstio u svoje iskustvo i u svoju mudrost. Kako je srpski narod vjekovima sudio, tamo gdje je on sudio, po običajnom pravu, koristio je posloviцу kao zakonsku normu, kao opšti propis, koji se ponavlja u pojedinačnom i potvrđuje u opštem.

Značenje poslovice je opšte, ona može da bude primjenjiva na raznim meridijanima i da važi uvijek, da nikada ne "stari", da ne gubi aktuelnost: "Jedi , pa filozofiraj!" — latinska, ili "*Ako je neko lud, ne budi mu drug*" — naša. No, poslovica, može da gubi aktuelnost jer "pamti" i izražava minulo vrijeme, može da "stari", kao što može da "stari" poezija, jezik, kao što sve stari. "*Turčinu sto đuguma vode donesi, jedan ne donesi, ništa ti ne priznaje*" ili — "*Čuvaj te Bože bijesna sebra*", ili turska — "*Četrdeset Bošnjaka jedan čovjek*".

Poslovica se nekada vezuje za profesiju, za zanimanje, zbog čega njeno značenje nema širinu i univerzalnost poslovice koje se vezuju za opšteljudsko. Takve su: "Bez orača i kopača ne bi bilo hljeba ni kolača". "Sve, sve, ali zanat"...

Poslovica u današnjoj formi nema priču, ali ima sliku, prizor, situaciju, zato se može ilustrovati brojnim konkretnim pričama, jer opšte značenje koje ona ima može da se veže za

bezbrojne pojedinačne slučajeve.

Poslovica može biti kazana i kao zapovijed, a može i kao komentar. "*Čini dobro — ne kaj se, čini zlo, nadaj se*". "*Što je tražio, ono je našao*".

Kada se poslovica poziva na prethodne generacije postaje skoro zapovijest, čime se zadovoljava njena didaktička namjena, a ona je bitna pri prenošenju iskustava sa starijih na mlađe generacije. Uvijek su ljudi koji su znali brojne poslovice i mudre izreke smatrani mudrima, jer su imali bogato životno iskustvo, a poznavali su i narodnu mudrost koja je obuhvatala iskustvo mnogih ljudi. To su bili rječiti ljudi, koji su odlično poznavali narodni jezik, pa su riječi u izrekama dobijale sasvim nova značenja.

Poslovica ima alegorisku ili metaforičku sliku, pa se zbog toga doživljava kao književno djelo, koje ima određenu narativnost i ilustrativnost, uvjerljivost: "*Što ko više pije, to više žedni*".

Vuk Stefanović Karadžić, naš genijalni naučnik, bio je jedan od sakupljača narodnih poslovice, a skupljao ih je od početka svoga rada, da bi ih "na svijet izdao" 1835. godine. Prema sopstvenom priznanju počeo je da ih zapisuje još 1814. godine. O poslovicama je Vuk pisao 1833. svojim budućim kupcima, "prenumerantima," sljedeće: "Ne samo što se u narodnim poslovicama nalazi prevelika mudrost i nauka za ljudski život na ovome svetu, nego one pokazuju i narodni razum i karakter, a mloge udaraju i u narodne običaje".

Bez poslovice naš jezik ne bio ovakav kakav je, niti bi Srbi bili narod kakav jesu, jer je i narodna poslovica oblikovala našu nacionalnu svest.